

Českou republiku obchází strašidlo včelího moru....

Také máte pocit, že se v poslední době až příliš hovoří o tzv. Moru včelího plodu, mezi laickou veřejností pak o „moru včel“? Já ten pocit mám a myslím si, že všeliké strašení není na místě. Pokud se o problematiku začnete trochu více zajímat, zjistíte, že ono strašidlo zas až tak strašné není. Dovolte proto krátké zamyšlení, námět do diskuze.

Zdá se mi velice nešťastné už samo pojmenování nemoci. „Mor“ vyvolává ve většině lidí nepříjemný pocit čehosi osudového, před čím není úniku. Morem bývaly ve středověku kromě opravdových morových epidemií nazývány i epidemie neznámých nemocí, kosících lidi po tisících. Prostě ...hrůza.

Když jsem pátral, nezjistil jsem důvod, proč se zavlečená nemoc včel - „Americká hniloba včelího plodu“ - *Pestis apium americana* - začala u nás nazývat morem. Přitom „domácí“ evropská hniloba včelího plodu se i nadále jmenuje hniloba včelího plodu. I v anglicky psané literatuře se používá název *American foulbrood* (AFB), tj. americká hniloba a *European foulbrood* (EFB), tj. Evropská hniloba. Rovněž ruská odborná literatura nazývá tyto choroby Американский гнилец a Европейский гнилец.

Myslím, že to tak je mnohem jednodušší a srozumitelnější. Setkal jsem se totiž i s tím, že mi jeden starší a zkušený včelař vysvětloval, že mor včelího plodu není hniloba. Podařilo se mi jej přesvědčit o opaku až po půl hodině a dvou sklenkách medoviny :)

Nyní k nemoci samotné. Nechci se zde rozepisovat o notoricky známých údajích a faktech, které jsou popsány v mnoha odborných publikacích. Jen mě zarazí to, že v různých pramenech se dozvíme různé údaje o poměrně základních věcech, např. o odolnosti původce *paenibacillus larvae*. Někde se uvádí několik let, jinde několik desítek let. Dočetl jsem se i to, že původce „...hyne působením UV záření na slunci...“ Ale např. o působení různých dostupných chemických desinfekčních přípravků (např. SAVO) jsem žádnou vědecky podloženou informaci nezískal. Při hledání údajů o Americké hnilobě (moru včelího plodu) jsem narazil na zajímavé informace v článku na <http://vigorbee.cz/clanky/mor/> - dovolte ocitovat několik nejzajímavějších pasáží:
- Nejcitlivější k moru plodu jsou mateří larvy, potom dělničí larvy a nejodolnější trubčí larvy. U dělničích larev bylo prokázáno, že velmi citlivé jsou prvních 24 hod. po vzniku larvičky, potom se jejich odolnost vůči zárodkům rychle zvyšuje.

- K onemocnění včelstva dochází v případě přítomnosti (infekce) velkého množství zárodků. Několik set nebo tisíc spór nevede ještě k onemocnění včelstva. Rozhodující je tzv. velikost infekčního tlaku. **Pro boj s morem plodu je nanejvýš důležité včas nalézt a odstranit - spálit klinicky nemocná včelstva, resp. prázdné úly po uhynulých včelách!!**

- Běžným zalétáváním včel na včelnici se sice přenášejí zárodky původce moru plodu, ale v míře, která nevede k onemocnění (klinickému propuknutí). **V případě odstranění nemocných včelstev ze stanoviště se z ostatních včelstev případné zárodky vytratí.**

- Je známa řada případů, kdy předklinicky zjištěný mor v jednotlivých včelstvech zeslábl a zcela vymizel, pokud se odstranil zdroj zárodků (nejčastěji klinicky nemocná včelstva v blízkém okolí), tedy když se snížil infekční tlak.

Další zajímavý odborný článek (Moderní včelař 2/2009) na toto téma uvádí, že při prováděném vědeckém výzkumu byly zjištěny výrazné **geneticky dané** rozdíly v odolnosti včelích larviček vůči infikování původcem Americké hniloby – *Paenibacillus larvae* . V článku se uvádí až **tisícinásobný rozdíl** v produkci antimikrobiálních látek jednotlivými larvičkami.

Ouha! Moudrá přírodo! Máme tedy jedince odolné a méně odolné. Tedy žádné strašidlo, normální stav. No ano, vždyť kdyby tomu tak nebylo, nejsou už na světě ani včely a s největší pravděpodobností ani *paenibacillus larvae*.

Když člověk začne pomáhat přírodě v domněnání, že je chytřejší než ona, většinou to nedopadne dobře. I když se může zprvu (a to i několik desítek let) zdát, jak pašácky to zařídil. Buďme proto s naší *pomocí* vždy nanejvýš opatrní.

Současný stav

V současné době platí, že při nálezu klinicky nemocného včelstva dojde ke spálení všech včelstev na stanovišti včetně zařízení a pomůcek. Platí i kosmetická úprava, která však dle mého neřeší podstatu problému. Ve vyhlášce je limit 15% výskytu klinických příznaků jakožto rozhodujícího parametru pro pálení či nepálení celé včelnice včetně vybavení. To znamená, že pokud v jednom včelstvu propukne mor, nebude páleno celé stanoviště, máte-li na něm sedm a více včelstev.

Co to znamená?

Mám-li na stanovišti šestero včelstev a jedno včelstvo je klinicky nemocné, spálí se i všechna ostatní včelstva, byť jsou zcela zdráva a tudíž lze předpokládat s ohledem na výše uvedené, že alespoň některá z nich mají geneticky danou vyšší odolnost vůči chorobě. Namísto toho, abychom si taková včelstva hýčkali, je spálíme. Může dojít i k paradoxní situaci. Představme si dvě sousední stanoviště A a B, každé o šesti včelstvech. Na stanovišti A zjistíme jedno klinicky nemocné včelstvo, tudíž spálíme celé stanoviště včetně zdravých včelstev. Na sousedním stanovišti B se neděje nic, byť jsou některá včelstva blíže nemocnému než ta spálená ze stanoviště A.

V jedné internetové diskusi byl zveřejněn i názor nějakého činovníka, který měl prohlásit: „O co vám jde, vždyť to stejně dostanete zaplacené“. Ano, to je pravda. Zatím to za včelaře kdosi z nějakého důvodu platí. Jistě mi dáte za pravdu, že to není normální a dlouho udržitelný stav. Navíc nejsem toho názoru, že o peníze by mělo jít v první řadě. Já sám zatím přímou zkušenost s výskytem Americké hniloby nemám. Umím si ale představit sedmdesátiletého včelaře, který musí spálit jedno nemocné a pět zdravých včelstev, úly, zařízení, pomůcky. S největší pravděpodobností už znovu nezačne. Nejednou je to pro takového člověka i osobní lidská tragédie. Zbytečně.

Nyní se stalo velkou módou plošné vyšetření včelstev na „Mor“ v rámci krajů, které na to vydávají značné peněžní prostředky. Zúčastnil jsem se jednoho takového zasedání, když krajský úředník spokojeně oznámil, že bude vydáno tolik a tolik peněz, včelstva vyléčíme a budeme mít na pár let od nemoci pokoj. Vzhledem k tomu, že dotyčný nebyl včelař a nebyla možnost vysvětlit širší souvislosti, pouze jsem tehdy upozornil, že nejde o léčení. Jistě to ale o něčem vypovídá.

Výsledkem těchto nákladných plošných vyšetření je, že jsou objevena některá nemocná včelstva. To je sice chvályhodné, ale není to dlouhodobé systémové opatření. Myslím, že jde o vyhozené peníze.

V současné době také proskakují zprávy, že se „...zvýšil výskyt Moru včelího plodu“. Když jsem se zajímal a dotazoval na to, zda nějaká instituce vede dlouhodobější statistické záznamy o výskytu Americké hniloby (MVP), nenalezl jsem nic, pokud nepočítám mapky se zaznačením ohnisek na <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/mor-vceliho-plodu/>, kde nejstarší mapka je z roku 2010, takže se snad ani nedá hovořit o nějaké vypovídací statistické hodnotě. Neexistují dlouhodobější statistiky, zkoumající např. vliv provedených protiopatření, případně srovnání výskytu AH (MVP) se

zahranicím, kde se používají jiné metody na její potírání. Proto mi není jasné, na základě čeho tvrdí někteří, že došlo k výraznému nárůstu AH (MVP)?

Záměrem mého příspěvku je vyvolat diskuzi. Dovolte přispět do této diskuze několika návrhy.

1) Přestat strašit. Ujednotit a používat normální nestrášidelné názvy - Americká hniloba včelího plodu, Evropská hniloba včelího plodu (zjednodušeně Americká hniloba, Evropská hniloba)

2) Pálit pouze klinicky nemocná včelstva. Otázkou je, zda spálit jen včelstvo s rámky nebo i celý úl. Přiměřená opatření – ochranné pásmo. Vzhledem k návrhu v bodu 3 asi nebude nutné další vyšetření po 5 letech.

3) Výrazně zvýšit osvětu mezi včelaři. Ideální by bylo, aby každý včelař uměl nemoc rozpoznat. Jde přece o zachycení **klinicky nemocných** včelstev (viz výše citace článku na <http://vigorbee.cz/clanky/mor/>). Je to jako s lidmi – 60% lidí v sobě má virus oparu, ale neznamená to, že jsou nemocní. Pro začátek postačí, když v každé organizaci bude pár vyškolených včelařů. Tím odpadnou obrovské výdaje na jednorázová plošná vyšetření. Situace bude pod kontrolou neustále a s ohledem na bod č.2 – tj. rozumná, přiměřená, nedrastická opatření - budou vstřícní ke spolupráci i sami včelaři.

4) Zákaz používání antibiotik a při zjištění pokutovat jejich použití.

5) Peníze namísto do plošných vyšetření a náhrad za spálená zdravá včelstva věnovat na výzkum – selekce odolnějších linií včel, nové postupy včelaření, vedení statistik a srovnávacích studií, zkoumání účinků běžných a levných desinfekčních přípravků, vliv přirozené dezinfekce (propolis, UV záření, germicidní lampy), atd atp....

Věřím, že diskuze na toto téma je potřebná a jistě se najde dost včelařů s dalšími náměty a návrhy.

Ing.Jiří Tuza, předseda ZO ČSV Příbor

email: vcelari-pribor@centrum.cz